

TÜRK VƏ DÜNYA ƏDƏBİYYATLARININ ƏLAQƏSİ VƏ QARŞILIQLI TƏSİRİ

Taleh DADAŞOV *

Xülasə: Məqalədə türk xalqlarının ortaq ədəbi-mədəni əlaqələri milli mənəvi dəyərlər kontekstində araşdırılmış, zəngin adət-ənənələri öyrənilmişdir. Ümumiyyətlə türk xalqlarının ədəbiyyatı ilə dünya ədəbiyyatının ədəbi sahədə sıx əlaqəsi istər praktik tərcümələrlə, istərsə də, türk ədəbiyyat nümunələrinin poetik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi istiqamətində bir çox tədqiqatçılar tərəfindən mütəmadi olaraq araşdırmalar aparılmış, aktual olan məsələlər ətrafında kifayət qədər müzakirələr aparılmışdır. Bu səbəbdən də sözü gedən ədəbi əlaqələrin yaranması və inkişafının diqqət mərkəzində saxlanması günün aktual mövzuları sırasındadır.

Bundan başqa ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki əlaqələrin inkişafı və dəyərlərə, milli kökə bağlılıq ümumbəşəri yanaşmadan söz açılmışdır. Dünya xalqlarının və türkdilli xalqların ədəbi əlaqələrinin inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirilmiş, tərcümə, təqlid etmə və digər əlamətləri tədqiq olunmuşdur.

Açar sözlər: *Türk xalqları ədəbiyyatı, Ədəbi əlaqələr, Milli-mənəvi dəyərlər, Ortaq türk ədəbi-mədəni əlaqələri, Ədəbi-bədii inkişaf*

Relationship and Influence of Turkish and World Literature

Abstract: In the article, the Turkish peoples' common literary and cultural relations were investigated in the context of national moral values, and their rich traditions were studied. In general, the close relationship between the literature of the Turkish people and the world literature in the literary field has been regularly researched by many researchers in the direction of studying the poetic characteristics of Turkish literary examples, and enough discussions have been held on the relevant issues. For this reason, keeping the emergence and development of literary relations in focus is one of the current topics of the day.

In addition, the development of relations in the field of literary studies and the universal approach to values and national roots were discussed. The directions of development of the literary relations of the peoples of the world and Turkic-speaking peoples have been determined, and translation, imitation, and other signs have been studied.

Key Words: *Literature of Turkish peoples, Literary relations, National-moral values, Common Turkish literary-cultural relations, Literary-artistic development*

Giriş

Bir çox qədim tarixə malik olan xalqlar kimi Türk dünyası xalqlarının ədəbiyyatı da tarixin amansız sınaq dolu mərhələlərindən keçmişdir. Mənəvi zənginliyini, bədii gözəlliyini qoruyub saxlayan Türk dünyası ədəbiyyatını folklor nümunələrindən tutmuş yazılı ədəbiyyatın bu günə qədərki özünəməxsus inkişafı araşdırılmalı, geniş oxucu kütləsinin diqqətinə çatdırılmalıdır. Aparılmış tədqiqatlar hər bir xalqın milli sərvəti olan bədii söz sənətini həm Türk xalqlarının, həm də dünya xalqlarının ədəbiyyatı ilə ortaq cəhətlərin olduğunu söyləməyə imkan verir. Bu, həmçinin də, milli dəyərlərin qarşılıqlı əlaqələrə müsbət təsirinə və Türk xalqlarının ədəbi-mədəni sərvətinin formalaşdırılmasına şərait yaradır. Ayrı-ayrı etnosların tədricən xalq və millət halına gəlməsi bədii ədəbiyyatın milli-etnik xüsusiyyətlərinin müəyyən olunmasında əsas rol oynadı.

Türk xalqlarının ədəbi əlaqələri arasındakı bağlılıq bir sıra əlamətlərinə görə möhkəmliyini qoruyub saxlayır. Bu həm türklərin eyni mənşədən törəməsi, həm də dil yaxınlığı və gen bağlılığından qaynaqlanır. Ona görə də bütün türklər bi-birilərini çox asan formada başa düşür və ünsiyyət saxlaya bilirlər. Türk xalqları arasındakı ədəbi bağlılıq Türk düşüncə və milli adət-ənənələrinə əsaslanır.

Yarandığı gündən bu günə qədər müxtəlif ədəbi inkişaf mərhələsindən keçmiş türkdilli ölkələrin ədəbiyyatlarında bədii nümunələr nəsrə yazılmış, dünya xalqlarının ədəbi nümunələrinin poetik xüsusiyyətlərini özündə qoruyub saxlamışdır. Təhkiyə əsasında yazılmış əsərlərin məzmununu xalqın məişəti, dövrünün tarixi şəxsiyyətlərinin həyat və tarixi mübarizəsi təşkil edir.

Tədqiqatçı alim Arif Əmrahəoğlu (Məmmədov) bu barədə yazır: “Türk mifologiyası da bir çox etnosların mifologiyası kimi yaddaşlarda cəmiyyətdaxili və insanlararası münasibətlərin

* Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Dövlət İmtahan Mərkəzi, Azərbaycan, tdadasov55@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-1559-4752>

tənzimləyicisi olan normalarda, folklor nümunələrində, bədii ədəbiyyatda yaşayır və müasir mərhələdə bərpa olunmaqla öyrənilir” [7.s 185]. Tədqiqatçının Türk xalqlarının dili, ədəbiyyatı və mədəniyyətinə dair dəyərli fikirlərinə istinad edərək bu xalqların mədəni irsinin öyrənilməsinə marağın artmasının müxtəlif səbəblərini öyrənmiş olur. Türkdilli xalqların yaradıcı nümayəndələri bir çox sahələrdə, xüsusən də, ədəbiyyat, incəsənət və mədəniyyət sahələrində uğurları ilə dünya ədəbiyyatının inkişafına təsir göstərmişlər.

Dünya xalqlarının ədəbiyyatının, mədəni əlaqələrinin ədəbi-bədii inkişafı, yüksək mədəni dəyərlər qazanması birbaşa olaraq türkdilli xalqların zəngin ədəbi-bədii irsinin təsiri ilə bağlıdır. Türkdilli xalq olaraq dünya ədəbiyyatının və ədəbi əlaqələrin inkişafında rol oynamaq mənsub olduqları xalqa müəyyən mənada böyük nüfuz və şöhrət qazandırmışlar. Buna görə də Türk xalqlarına məxsus olan bu bədii incilər dünya ədəbiyyatının tərkib hissəsi olaraq mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Türk ədəbiyyatın, onun varlığını ortaya qoyan, ənənəvi xüsusiyyətlərini mühafizə edib özündə saxlayan ədəbi şəxsiyyətlərlə yanaşı, uzun illər dəyişib inkişaf edən, zənginləşən folklor nümunələridir. Özünün mifik xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayan türk folkloru hər bir xalqın, millətin həyat və məişətinə uyğun formada təzahür etmişdir.

Türk dünyagörüşünün, ədəbi əlaqələrinin araşdırıcısı Vəli Həbiboglu qeyd edir ki: “Türk xalqlarını bir-birindən təcrid etmək, onların qədim dövlətə, mədəniyyətə malik olduğunu göstərmək yeni yaranmış nəslin dünyagörüşündə bu qədim xalqın qədimliyinin tarixi köklərinə aid baxışların dərin kök atmasına yol verməmək sovet milli siyasətinin başlıca tendensiyalarından biri idi” [8. s. 3].

2. Ümumtürk Ədəbi Əlaqələr Kontekstində Tədqiqatların Aparılması

Türklər dünyanın həm zəngin mədəniyyətə, həm də çox qədim tarixə malik olan xalqlarından biridir. Bu ədəbi zənginlik və tarixilik türk xalqlarının ədəbiyyatının dünya ədəbiyyatına təsirini bir neçə istiqamətdə və müxtəlif formalarda göstərmişdir. Həmin istiqamətlər ictimai-sosial və bədii düşüncənin xüsusiyyətlərini əks etdirməklə ədəbi əlaqələrin mənzərəsini özündə əks etdirir. Bu sahədə araşdırmalar aparmış tədqiqatçılar ədəbi əlaqələrin müxtəlif formalarını müəyyən etmişlər. Müəyyənləşdirilmiş formalardan-təsiretmə, tərcümə, təqlid etmə, mənimsətmə, bir çox əlamətlərinə görə bir-birinə oxşar olan obrazlı bədii hadisələr və bənzər situasiyaları xüsusi qeyd etmək lazımdır. İ. Neupokoyeva öz əsərində bununla bağlı qeydlərində göstərir ki, “Özgə milli bədii təcrübənin qavrayışı daha çox obrazlı və dərin olur. Bu artıq təqlid və digər sadə ədəbi təsirlər vasitəsilə həyata keçirilmək yox, onun hiss olunacaq təcrübəsinin götürülməsi yaradıcı dərk etmə digər ədəbiyyatların bədii nəticələrini yaradıcı şəkildə dərk edilməsi ilə gədir” [2. s. 165].

Hələ qədim zamanlarda ərəbdilli ölkələrin ədəbiyyatında olduğu kimi türkdilli xalqların ədəbiyyatında da sujet xətinə malik olan əsərlər yazılmışdır. Yaranan bu bədii bədii nəsr nümunələrində dövrün bir çox hadisələrinə münasibət bildirilmişdir. Bir-birini təqlid etmə yolu ilə təşəkkül tapmış ədəbi nümunələrdə, xüsusən də, əfsanə, təmsil, nağıl, hekayə və əsatirlərdə yeni janrlar yaranmış, ədəbi növlərin , demək olar ki, hamısından istifadə olunmuşdur. Bu baxımdan dünya ədəbiyyatının, mədəniyyətinin ideya qaynağı kimi Şumer, Türkmən, Azərbaycan, Türkmən, Noqay türklərinin və.s yaratdığı ədəbi-bədii düşüncələr xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Dünya ədəbiyyatının məşəlini yandıran bu zəngin ədəbi, mədəni düşüncələr həm də Şumer türklərinin bədii təfəkkürünün məhsuludur. Dünya mədəniyyətinə və ədəbiyyatına bir çox ilkləri bəxş edən Şumer türkləri həm ilk nəğmə, təmsil nümunələrinin, həm də ilk ədəbi abidələrin yaradıcısı kimi tanınırlar. Şumerlərlə yanaşı Azərbaycan türklərinin də yaratdığı bədii nümunələr və ədəbi cərəyanlar şərqdə olduğu kimi, Avropada da ədəbi-bədii fəlsəfi fikrin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Bu mənada “Avesta”, “Ərşknəmə”, kimi böyük əsərlər və ədəbi qəhrəmanlar bəxş edən türk xalqları ədəbiyyatı dünya ədəbiyyatının iftixar mənbəyinə çevrilmişdir.

Böyük Qazax şairi Oljas Süleymanov “Az-Ya” əsərində türk xalqlarının tarixi və mədəniyyəti haqqında məlumat vermiş, müqayisələr aparmışdır. O öz əsərində rus-türk əlaqələrindən bəhs edərkən Türk mədəniyyətini Şumer mədəniyyətinin xüsusi varisi olduğunu bildirir. Müəllif, həmçinin, rus xalqının ədəbiyyat qaynağı hesab edilən “İqor polku haqqında dastan” əsərinin müəllifinin türk olduğunu sübut etmişdir. 1976-cı ildə Elmlər Akademiyasında keçirilən müzakirələr və məhkəmə qərarlarına əsasən “Az-Ya” əsəri ideologiyaya zərərli, elmi faydası olmayan əsər kimi qadağan olunur [10. s. 4].

Mahmud Kaşğarlının “Divani-lügətit-türk”, Qətran Təbrizinin “Ət-Təfəsis”, Əlişir Nəvainin “Mühakəmatül-lügəteyn” kimi əsərləri türk xalqlarının öz dilinə, ədəbiyyatına, poeziyasına olan marağı bir az da artırdı.

XIX əsr ədəbi mühitini Türk varlığının qorunub saxlanması istiqamətində bir mərhələ kimi qiymətləndirmək lazımdır. Belə ki, bu inteqrasiya adı altında türk xalqlarını milli-mənəvi dəyərlərindən uzaq tutmaq siyasəti aparılırdı və bu siyasət uğurlu olmadı. Bu milli ruhlu ziyalıların, milli şəxsiyyətlərin türk dilinə, ədəbiyyatına, mədəniyyətinə verdiyi, yüksək dəyərin, qiymətin nəticəsində mümkün oldu [7. s. 10-15]. XIX-XX əsrlərdə türk dillərinin və ədəbiyyatının təşəkkülü prosesi özünü çox ləng şəkildə biruzə verirdi. Bu həmin dövrdə Çar Rusiyasının, daha sonralar isə Sovet imperiyasının öz ideyalarını həyata keçirtmək istəyindən qaynaqlanırdı. Bir sıra türk xalqlarının (çuvaşlar, qaqauzlar) xristianlaşdırılması ədəbi-mədəni əlaqələrin inteqrasiyasını birlik istiqamətində qurmaq əsas məsələ kimi ortaya qoyulmalıdır. Bu çox vacib olan amillərdən biridir. Birincisi ona görə ki, Türk dövlətlərinə aid olan hər bir xalq digər xalqların ədəbiyyatına özünü tarixi köklərə, ənənələrə malik bədii nümunələri ilə təqdim edir. İkincisi, bu tanıtım özünü xalqın düşüncə tərzini və məişət münasibətlərinin bədii əksində göstərir.

Dünya və türk xalqlarını ədəbi nümunələrinin qarşılıqlı təsirinə yol açan amillərdən biri də bədii tərcümədir. Ümumtürk ədəbiyyatının tərkib hissəsi olan Azərbaycan şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələri həm Avropa, həm də Şərq mədəniyyətinin ədəbi nümunələrinə təsir etməklə, həmçinin də, qarşılıqlı olaraq həmin nümunələrdən bəhrələnməklə ədəbiyyata yeni baxışın yaranmasına rəvac vermişdir. Belə ki, bir sıra klassiklərimiz kimi XIX əsrin M.F. Axundzadə, A.A. Bakıxanov və M.Ş. Vəzəh kimi mütərəqqi qələm sahibləri dünya xalqlarının bir çox ədəbi-mədəni nailiyyətlərini oxucu kütləsinə çatdırmışlar. Bu həm bədii inteqrasiya ilə, həm də tərcümə əsərləri ilə reallaşırdı. Bir sıra tanınmış ziyalılarımızın və ədəblərimizin uğurlu fəaliyyəti sayəsində ədəbiyyatı tərcüməçiliyin işığında daha da genişləndirib həm Şərq, həm də Qərb ədəbiyyatlarını birləşdirirdi. Ədəbiyyatın, xüsusən də, Qərb ədəbiyyatının Azərbaycan dilinə tərcüməsindən danışan Mirzə İbrahimov deyirdi: “Başqa dillərdən, həmçinin, ingilis dilindən, xüsusən, birbaşa orjinaldan Azərbaycan dilinə tərcümə olunan ədəbi əsərlərin sayı xeyli artdığı kimi, Azərbaycan yazıçı və alimlərin əsərlərinin başqa dillərə tərcüməsi də genişlənmişdir. Elmi ədəbi fikrimizi məşhur edən vacib məsələlərin biri də tərcümənin nəzəriyyəsidir ki, bu sahədə son illər canlanma nəzərə çarpır. İstər elmi, istərsə də bədii tərcümənin müvəffəqiyyətli, təsirli, yüksək dərəcədə faydalı olması üçün əvvəldən düzgün yol tutmağın, düzgün nəzəri fikirlərə əsaslanmağın əhəmiyyəti böyükdür” [3. s. 6-7].

Ədəbiyyatların qarşılıqlı əlaqəsi və təsirindən danışarkən dramaturgiyanın da rolunu qeyd etmək lazımdır. X.R. Ulutürk “Dramaturgiyada ədəbi əlaqələr” adlı monoqrafiyasında ədəbiyyatşünas Yaşar Qarayevin türk dünyası ədəbiyyatının dünya ədəbiyyatının dramaturji əlaqələrinə təsiri haqqında olan fikrini qeyd edərək yazır: “...Təsir və əlaqə milli ədəbiyyatın fikri, mədəni səviyyəsini, onun dünya ədəbi irsindən, bəşər dühasının ideya və bədii zənginliyindən istifadə imkanını və bacarığını göstərir, əks etdirir. Bu məsələnin ciddi beynəlmillət əhəmiyyəti vardır. Aydın ki, qarşılıqlı təsir və münasibətlər nəticəsində bu və ya başqa milli ədəbiyyatın müsbət təcrübəsi dünya xalqlarının nailiyyətinə çevrilir və hər hansı milli yazıçı bu ümumi nailiyyətin səviyyəsinə yüklənməyə çalışır. Bu milli ədəbiyyatların və dünya ədəbiyyatının qanunauyğun inkişafını təmin edir” [4. s. 12].

Türk mədəniyyəti və ədəbi ənənələrin mühafizə olunması XX əsrdə yaşamış milli şəxsiyyətlərin də əsas amalına çevrilmişdir. Bu baxımdan Ə.B.Hüseynzadənin adını və "Füyuzat" jurnalının adını qeyd edə bilərik. Onun rəhbərliyi altında "Füyuzat" jurnalı Qafqazı, onun ədəbiyyatını, milli dəyərlərini farslaşmadan mühafizə edirdi. Buna müəyyən mənada nail olaraq Türk xalqları ədəbiyyatının, türkçülük ideyalarının qorunması, dünya xalqlarının ədəbiyyatına təsirinə öz töhvəsini vermiş oldu.

Dövrümüzdə dünya ədəbiyyatının tərkib hissəsi olan xalqların ədəbi, mədəni, elmi əlaqələrinin tam ətraflı şəkildə öyrənilməsi onun yeni düşüncələr fonunda dolğun və əhatəli öyrənilməsinə vəib edir. Belə ki, görülən hər bir iş milli-mənəvi dəyərləri zənginləşdirdiyi kimi bədii düşüncəni ideyaca formalaşdırır. Ədəbiyyatlar arası əlaqənin öyrənilməsi, xüsusən də, türkdilli xalqların bir-biri ilə qarşılıqlı şəkildə əlaqəsi müəyyən ictimai-siyasi proseslərlə əlaqədar olaraq bir o qədər də işıqlandırılmamışdır. Lakin XX əsrin 90-cı illərindən başlayaraq Sovet imperiyasının dağılmasından sonra ümumtürk ədəbiyyatının dünya ədəbiyyatına təsirində və inteqrasiyasında canlanma müşahidə olunur. Bu özünü bir neçə Türk dövlətinin – Türkmənistan, Azərbaycan, Qazaxıstan, Özbəkistan kimi dövlətlərin müstəqillik qazanmasından sonra göstərməyə başladı. Filologiya elmləri doktoru, professor Mədət Namaz oğlu Çobanov bu barədə yazır: "Nəhayət, 1191-ci ilin ikinci yarısında 70 il dünyaya meydan oxuyan "qan çanağı" üzərində qurulan Sovet imperiyası həmişəlik süqut etdi. Onun məkanında 15 yeni müstəqil və suveren dövlətlər yarandı. Bu dövlətlərin milli dillərini, mədəniyyətlərini müstəqil şəkildə inkişaf etdirməsi üçün geniş və parlaq səhifələr açdı" [6. s. 261].

Təhkiyə formasında yazılan əsərlərin çoxluğu türkdilli ədəbiyyatda nəsrin daha çox inkişaf etməsi demək deyil. Belə ki, bəzi türkdilli xalqlarda nəsr əsərlərindən çox nəzmə daha çox maraq olmuşdur. Qədim və orta əsr ədəbi nümunələrində divan nümunələrinin çox olması bunun əyani sübutudur. Avropa və türk xalqlarının ədəbiyyatında vəznlər oxşar xüsusiyyətləri ilə seçilir. Qarşılıqlı ədəbi təsir nəticəsində ispanların ədəbiyyatında türkdilli və ərəbdilli xalqların ədəbiyyatlarında olduğu kimi heca və əruzun bədii xüsusiyyətlərindən istifadə özünü göstərir. Göründüyü kimi "hər bir xalqın ədəbiyyatında hər milli dilin özünün ayrıca vəznə olmamışdır. Əgər hər bir milli dilə, hər xalqın şeirinə bir vəzn düşsəydi, o halda dünyadakı xalqların sayı qədər və daha çox şeir vəznə olardı" [5. s. 208]. Dünya ədəbiyyatında vəzn anlayışı hər bir xalqın zəngin milli ünsürlərinə və dilinin təbiətinə uyğun formada dərk edilir. Bütün dünya xalqları ədəbiyyatında hər üç vəzn vardır. Lakin hər bir xalqın ədəbiyyatında bu vəznlərdən müxtəlif formada istifadə olunur. Bu müxtəliflik milli zövq və milli dil xüsusiyyətlərində özünü göstərir.

Nəticə

Dünya ədəbiyyatı xalqların ədəbi sistemlərinin məcmusudur. Bədii təfəkkürün inkişaf etməsində ədəbiyyatşünaslıq müstəsna rol oynayır. Xalqlar, millətlər arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi mənəvi dəyərlərin qorunması, inkişafı və coğrafiyasının geniş bir ərazini əhatə etməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ümumiyyətlə türk xalqlarının ədəbiyyatı ilə dünya ədəbiyyatının ədəbi sahədə sıx əlaqəsi istər praktik tərcümələrlə, istərsə də, türk ədəbiyyat nümunələrinin poetik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi istiqamətində bir çox tədqiqatçılar tərəfindən mütəmadi olaraq araşdırmalar aparılmış, aktual olan məsələlər ətrafında kifayət qədər müzakirələr aparılmışdır. Bu səbəbdən də sözü gedən ədəbi əlaqələrin yaranması və inkişafının diqqət mərkəzində saxlanılması günün aktual mövzuları sırasındadır.

Həm Şərq, həm də Qərb ədəbiyyatında paralel olaraq yeni ədəbi mühit yaranmışdır. Türk xalqları ədəbiyyatındakı uğur və irəliləyişlər həm də yeni ədəbi cərəyanların nümayəndələrinin, tanınmış ədəbi simaların dünya ədəbiyyatının paralel sənət əsərlərini, bir çox bədii istiqamətləri müəyyənləşdirdi. Ədəbiyyatların bir-birindən bəhrələnməsi və buna səy göstərmələri milli özünüdərk prosesinin sürətlənməsinə təsir göstərirdi.

Düşünürəm ki, bu formatda təkil olunmuş elmi simpoziumlar Türk xalqları ədəbiyyatını və onun dünya ədəbi mühitinə təsirinin araşdırılmasına yeni istiqamət verməklə tədqiqatçıların işinə yeni rəng qatacaqdır. Minilliklər tarixinə söykənən türk dünyası ədəbiyyatı zəngin ənənələr əsasında digər xalqların ədəbi fikrinin formalaşmasında rol oynayacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Elman Quliyev. Qismət, 2009. (Türk xalqları ədəbiyyatı)
2. Неупокоева И.Г Проблемы творческого взаимодействия современных литератур. Москва, 1963.
3. İbrahimov M.Ə. Müqəddimə/Tərcümə sənəti:məqalələr məcmuəsi./Azərbaycan SSSR EA Nizami adına Xalqlar Dostluğu Ordenli Ədəbiyyat İnstitutu:red.heyəti: M.Z.Cəfərov, Ə.M.Mirəhmədov, F.A.Vəlixanov .BAKI :Elm-1990.-344 s
4. Xəlil Rza (Xəlilov Xəlil Rza oğlu) Dramaturgiyada ədəbi əlaqələr.-Bak:Elm 1987.-279 s.
5. Abbas Hacıyev “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” Bakı 2010.
6. M.N.Çobanov “Türk ədəbi dillərinin birliyinə doğru” Bakı 2008.
7. A.Əmrahov “Türk xalqları ədəbiyyatı”.2014
- 8 .Vəli Həbibov “Qədim türklər üzərində düşüncələr”.Lev Qumilyev “Qədim türklər”. Bakı,Gənclik 1993.
9. Pənah Xəlilov “Türk xalqlarının və şərq slavyanların ədəbiyyatı”.Bakı, Maarif 1994.
10. Ağahüseyn Şükürov .”Azərbaycan-Qazax ədəbi əlaqələrinin ümumtürk konteksti”məqaləsi.

